12/03/2023

“Φώτισόν μου το σκότος…” – Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς «Ορθοδοξίας ο φωστήρ, Εκκλησίας το στήριγμα»

/ Επικαιρότητα

Η Κυριακή Β΄ Νηστειών είναι αφιερωμένη από την Εκκλησία μας στον μεγάλο Πατέρα και Διδάσκαλό της άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά, στο πρόσωπο του οποίου βλέπει τη συνέχεια της νίκης της κατά των αιρέσεων γενικώς.

- Της Δέσποινας Σωτηρίου

Και όπως γράφει στο pemptousia.gr ο Γεώργιος Ι. Μαντζαρίδης, Ομότιμος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ., η μετάβαση από την πρώτη Κυριακή των νηστειών της Μ. Τεσσαρακοστής, που είναι αφιερωμένη στην Ορθοδοξία, στην δεύτερη Κυριακή, που είναι αφιερωμένη στον άγιο Γρηγόριο Παλαμά, περικλείει

διπλή σημασία: Από την μια μεριά επεκτείνει τον εορτασμό της Ορθοδοξίας για την οποία τόσο αγωνίστηκε και τόσα υπέφερε ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς, και από την άλλη υπογραμμίζει την ανάγκη της ολοκληρώσεως της Ορθοδοξίας με την ορθοπραξία στην οποία με μεγάλο ζήλο επιδόθηκε ο άγιος αυτός. Χωρίς την πρόταξη της Ορθοδοξίας και την σύνδεσή της με την ορθοπραξία δεν μπορεί να υπάρχει αληθινή χριστιανική ζωή.

Ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς (1296-1359) είναι ένας από τους μεγαλύτερους Πατέρες της Εκκλησίας. Ορισμένες μάλιστα φορές τοποθετείται ως τέταρτος Ιεράρχης μαζί με τον Μ. Βασίλειο, τον Γρηγόριο Θεολόγο και τον Ιωάννη Χρυσόστομο, η χαρακτηρίζεται και ως νέος Χρυσόστομος.

Ορθοδοξίας ο Φωστήρ

Το ποιος ήταν ο άγιος Γρηγόριος μπορούμε να το πληροφορηθούμε με σαφήνεια και πληρότητα και μόνον από το απολυτίκιό του.

“Ορθοδοξίας ο φωστήρ, Εκκλησίας το στήριγμα και διδάσκαλε, των μοναστών η καλλονή, των θεολόγων υπέρμαχος απροσμάχητος, Γρηγόριε θαυματουργέ, Θεσσαλονίκης το καύχημα, κήρυξ της χάριτος, ικέτευε δια παντός, σωθήναι τας ψυχάς ημών.”

Ο Γρηγόριος Παλαμάς γεννήθηκε το 1296 στην Κωνσταντινούπολη. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές παρακολούθησε μαθήματα στην ανώτερη σχολή της γενέτειράς του, κοντά στον φιλόσοφο Θεόδωρο Μετοχίτη. Διέκοψε, όμως, τις σπουδές του για να αφιερωθεί στον ασκητισμό στο όρος Παπίκιο της Ροδόπης. Μυήθηκε στην

άσκηση της νοεράς προσευχής (ή «προσευχή της καρδιάς»), που είναι η βάση της **ησυχαστικής μεθόδου προσευχής**, από τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Αθανάσιο Α’ και τον επίσκοπο Φιλαδελφείας Θεόληπτο. Μετά το Παπίκιο όρος κατέφυγε στο Άγιο Όρος, όπου ασκήτευσε μέχρι το 1331.

Στο Άγιον Όρος ήλθε με τους δύο αδελφούς του. Ο ίδιος υποτάχθηκε στον όσιο Νικόδημο τον Ησυχαστή, που ησκείτο σε Κελλί της μονής Βατοπαιδίου, και ήταν γνωστός σε όλους τους Αγιορείτες για τη σοφία του. Ο άγιος Γρηγόριος έκανε **υπακοή** «τω γενναίω ανδρί, θαυμαστώ κατά την πράξιν και θεωρίαν» κατά τον άγιο Φιλόθεο τον Κόκκινο. Από τον Νικόδημο ο Γρηγόριος έλαβε το μοναχικό σχήμα. Τα πρώτα μοναχικά του έτη τα έζησε ο άγιος στο Άγιον Όρος και κοντά στη μονή Βατοπαιδίου με αυστηρή άσκηση, νηστεία, αγρυπνία και αδιάλειπτη προσευχή. Προσευχόμενος επανελάμβανε συνεχώς το «φώτισόν μου το σκότος

Περι το 1320, μετά την οσιακή κοίμηση του γηραιού Γέροντός του αναχώρησε για την **ιερά μονή της Μεγίστης Λαύρας**, όπου παρέμεινε για μια τριετία. Εν συνεχεία μετέβη στη σκητη της Γλωσσίας, σημερινή Προβάτα, όπου συναντήθηκε με τον όσιο Γρηγόριο τον Βυζάντιο.

Λόγω επιδρομής Τούρκων πειρατών, μετά διετή παραμονή, αναγκάσθηκε να αναχωρήσει και από εκεί και να μεταβεί με δώδεκα μαθητές του στη **Θεσσαλονίκη**, όπου δέχθηκε να λάβει και το αξίωμα της ιερωσύνης. Κατόπιν μετέβη στη σκήτη της Βεροίας, όπου παρέμεινε επί πενταετία (1326-1331), συνεχίζοντας τη μεγάλη του άσκηση.

Το 1335 ψηφίσθηκε ηγούμενος της ιεράς μονής Εσφιγμένου, όπου παρέμεινε επί

τριετία. Λόγω σκανδάλων παρητήθη και επέστρεψε στην εράσμια ησυχία του.

Το 1335 μ.Χ. με τους δύο αποδεικτικούς λόγους του «Περί εκπορεύσεως του Αγίου Πνεύματος», ήλθε σε σύγκρουση με τον Βαρλαάμ τον Καλαβρό, ο οποίος δίδασκε πως ο άνθρωπος δεν μπορεί να γνωρίσει το Θεό, κι ακόμα περισσότερο δεν μπορεί να ενωθεί μαζί Του.

Ο Γρηγόριος, οπλισμένος με μεγάλη πολυμάθεια και ισχυρή κριτική για θέματα αγίων Γραφών, διέκρινε μεταξύ θείας ουσίας αμεθέκτου και θείας ενεργείας μεθεκτής. Και αυτό το στήριξε σύμφωνα με το πνεύμα των Πατέρων και η Εκκλησία επικύρωσε την ερμηνεία του με τέσσερις Συνόδους. Στην τελευταία, που έγινε στην Κωνσταντινούπολη το 1351 μ.Χ., ήταν και ο ίδιος ο Παλαμάς.

Το 1347 εκλέχθηκε αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης και ανέλαβε τα καθήκοντά του τρία χρόνια αργότερα, καθώς παρεμποδίστηκε από την παράταξη των Ζηλωτών, που ήταν αντίπαλοι του αυτοκράτορα Ιωάννη Καντακουζηνού.

Ο Γρηγόριος Παλαμάς απεδήμησε εις Κύριον στις 14 Νοεμβρίου 1359, σε ηλικία 63 ετών. Το 1368 αγιοκατετάγη με απόφαση του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Φιλόθεου Κόκκινου. Τα λείψανά του φυλάσσονται στο Μητροπολιτικό Καθεδρικό Ναό της Θεσσαλονίκης, που φέρει το όνομά του.

Η μνήμη του ετιμάτο στις 13 Νοεμβρίου μετά του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου. Γι’ αυτό και χαρακτηρίζεται και ως νέος Χρυσόστομος. Έτσι αναφέρεται στο παρεκκλήσιο των Αγίων Αναργύρων της ιεράς μονής Βατοπαιδίου και στον ιερό ναό των Αγίων Τριών της Καστοριάς. Το 1368 επί του φίλου και εξαίρετου εγκωμιαστού και βιογράφου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως αγίου Φιλοθέου Κοκκίνου καθιερώθηκε η μνήμη του τη Β’ Κυριακή των Νηστειών. Αυτή καθιερώθηκε ως προέκταση της Κυριακής της Ορθοδοξίας, γιατί ο άγιος θεωρήθηκε **προστάτης της Ορθοδοξίας και ακραιφνής πρόμαχος της. Η μνήμη του τιμάται και στις 14 Νοεμβρίου.**

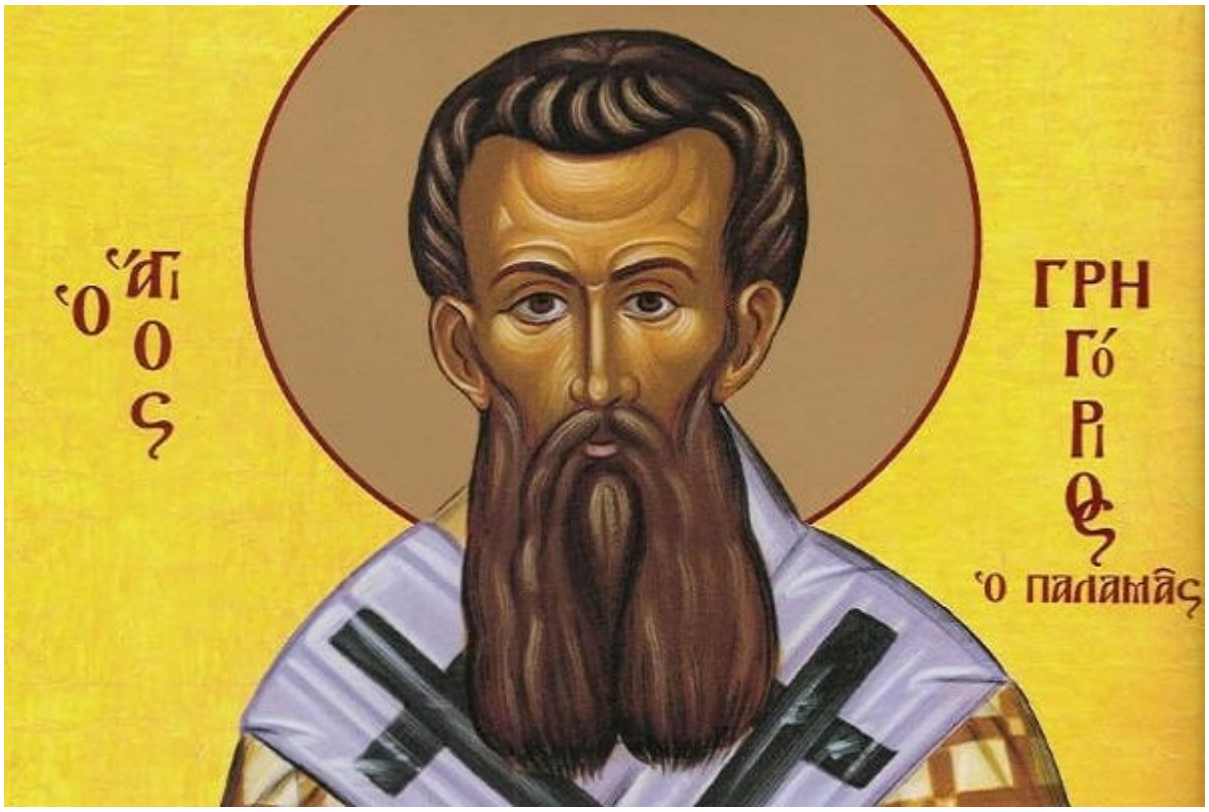

Ο ιερός Ναός

Ο ναός του Αγίου Γρηγορίου Παλαμά, η μητρόπολη της Θεσσαλονίκης, ανεγέρθηκε το 1891-1914. Το βασικό αρχιτεκτονικό σχέδιο έκανε ο Ερνέστος Τσίλερ, αλλά ολοκληρώθηκε με αλλαγές του αρχιτέκτονα Ξενοφώντα Παιονίδη. Είναι η πρώτη εκκλησία της Τουρκοκρατίας με τρούλο στη Θεσσαλονίκη και αποτελεί αντιπροσωπευτικό παράδειγμα του αρχιτεκτονικού εκλεκτικισμού με στοιχεία από τη βυζαντινή παράδοση της πόλης.

Στον ίδιο χώρο υπήρχε η παραθαλάσσια τρίκλιτη εκκλησία του Αγίου Δημητρίου με δίρριχτη στέγη που χτίστηκε στις αρχές του 15ου αιώνα και κάηκε στην πυρκαγιά του 1890. Οι τοιχογραφίες του Νίκου Κεσσανλή, που έγιναν κατά την ανέγερση του ναού, καταστράφηκαν δυστυχώς κατά την αποκατάσταση των ζημιών από τους σεισμούς του 1978. Οι νέες τοιχογραφίες φιλοτεχνήθηκαν τη δεκαετία του ’80 από τον αγιογραφικό οίκο των Παχωμαίων του Αγίου Όρους.

Σε ειδικό παρεκκλήσι μέσα στο ναό φυλάσσεται το σκήνωμα του αγίου σε βαρύτιμη λάρνακα με ανάγλυφες παραστάσεις. Ο Άγιος Γρηγόριος Παλαμάς είχε διατελέσει μητροπολίτης Θεσσαλονίκης (1349-1359).

Μετά τους σεισμούς, κάτω από το Άγιο Βήμα της εκκλησίας , αποκαλύφθηκε κρύπτη του Μακεδονικού Αγώνα (1904-1908). Η κρύπτη έχει αξιοποιηθεί ως εκθετήριο ιστορικής μνήμης με φωτογραφίες του Αγώνα.

Κεντρική φωτογραφία από την Ιερά Μητρόπολη Νεαπόλεως